

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Finanstilsynet orienterer

Pensjonskassekonferansen 14. april 2016

seksjonssjef Runa K. Sæther

Innhold

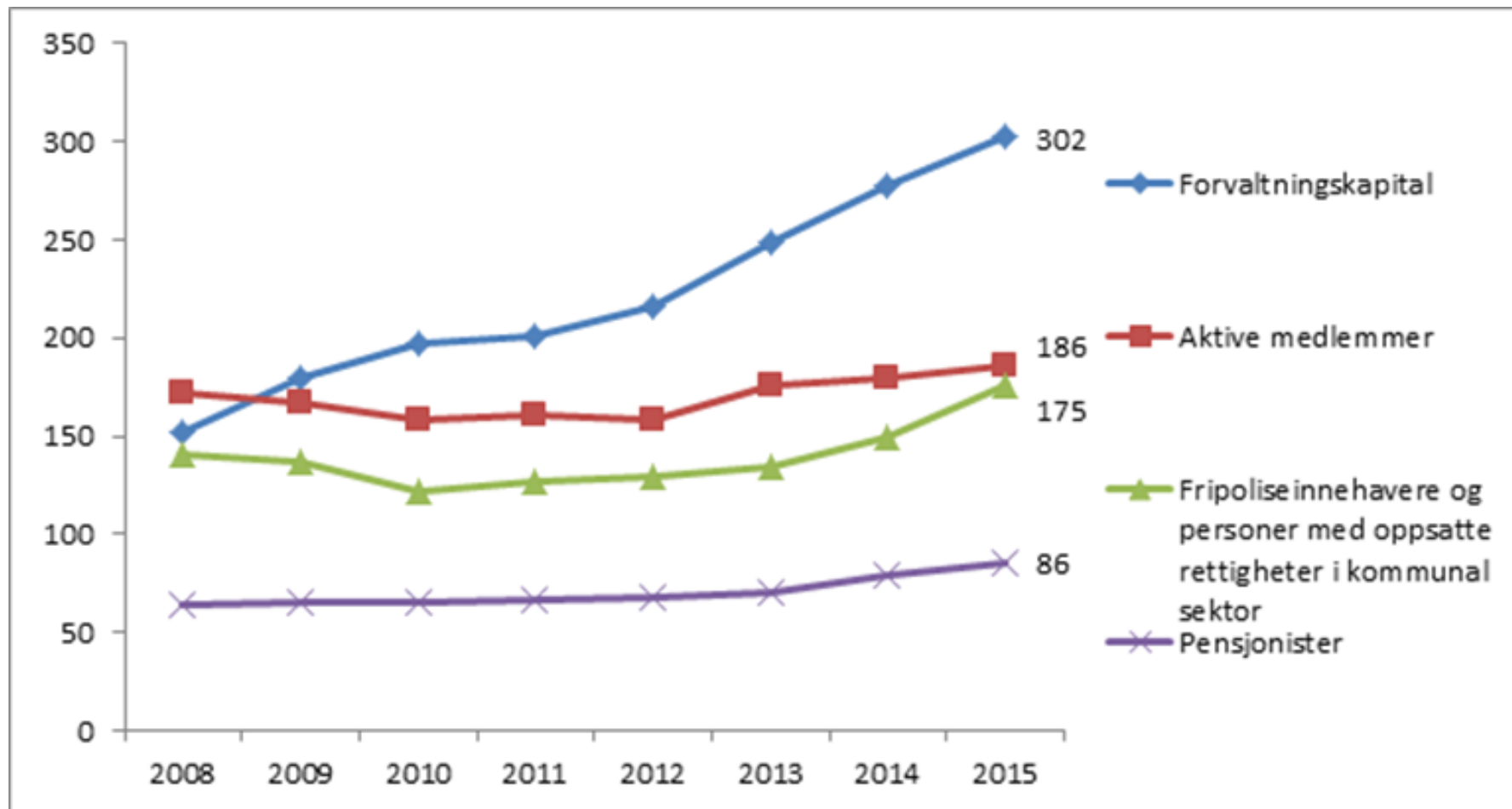
- **Kort om pensjonskassemarkedet**
- **Særskilte utfordringer**
- **Resultater i pensjonskassene**
  - inkl. oppservering for langt liv
- **Finansiell stilling – nytt soliditetskrav**
- **Finansforetaksloven**
  - kompetanse i styret
- **Endringer i norsk regelverk**
- **Europeisk regelverk**
  - tjenstepensjonsdirektivet
- **Oppsummering**

1. Kort om pensjonskassemarkedet

- Det var 48 private og 39 kommunale pensjonskasser ved utgangen av 2015
- Det er ikke gitt konsesjon for nye pensjonskasser i 2015 og senere
- Private og kommunale pensjonskassers forvaltningskapital var på hhv. 182 mrd. og 120 mrd. kr ved utgangen av 2015
- 38 private pensjonskasser hadde en samlet *fripolisebeholdning* på 40 mrd. kr ved utgangen av 2015 (opp 13 mrd. kr i 2014)
- *Fripolisene* utgjorde 30 pst. av forsikringsforpliktelsene til private pensjonskasser ved utgangen av 2015 (22 pst. i 2014)
  - Fripolisebestanden i livselskapene er nå klart høyere enn de premiebetalende kontraktene – 230 mrd. mot 120 mrd. kr

1. Kort om pensjonskassemarkedet (forts.)

Utvikling i forvaltningskapital (mrd. kr) og medlemmer (i tusen)

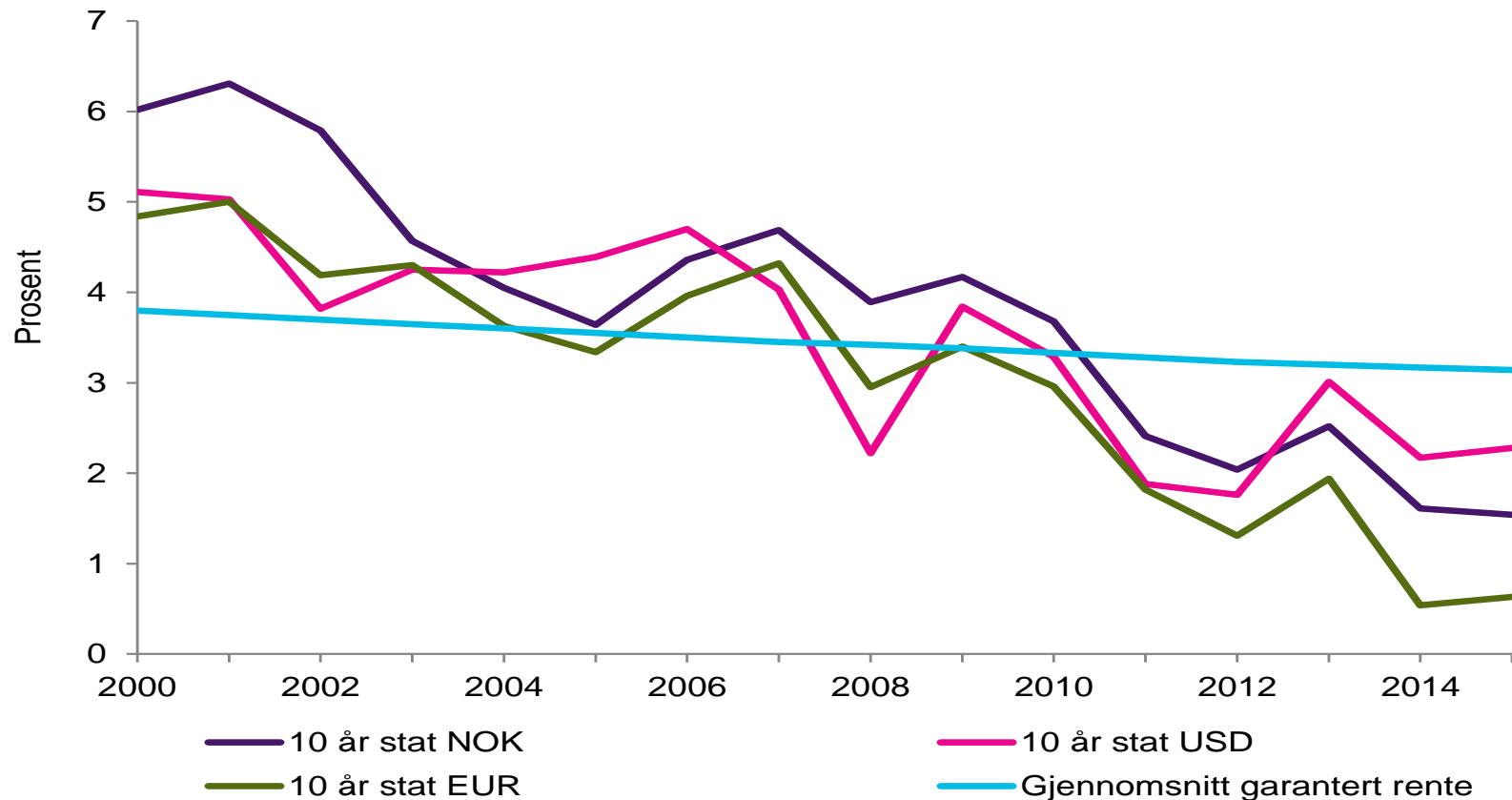

2. utfordringer for pensjonskassene

- Et lavt **rentenivå** gjør det vanskelig å sikre tilstrekkelig avkastning på pensjonsmidlene for pensjonskasser (og livselskaper) som har en stor andel garanterte ytelser
- Som følge av økt **levealder** har pensjonskassene foretatt ekstra avsetninger for å kunne møte fremtidige forpliktelser
- **Solvens II-regelverket** for forsikringselskaper (fra 1.1.2016) og tilsynets "stresstest I" reflekterer bedre foretakenes reelle risiko
  - Tilsvarende krav må forventes for pensjonskassene, men tidligst fra 2018 ... (mer om dette senere)

2. utfordringer for pensjonskassene (forts.)

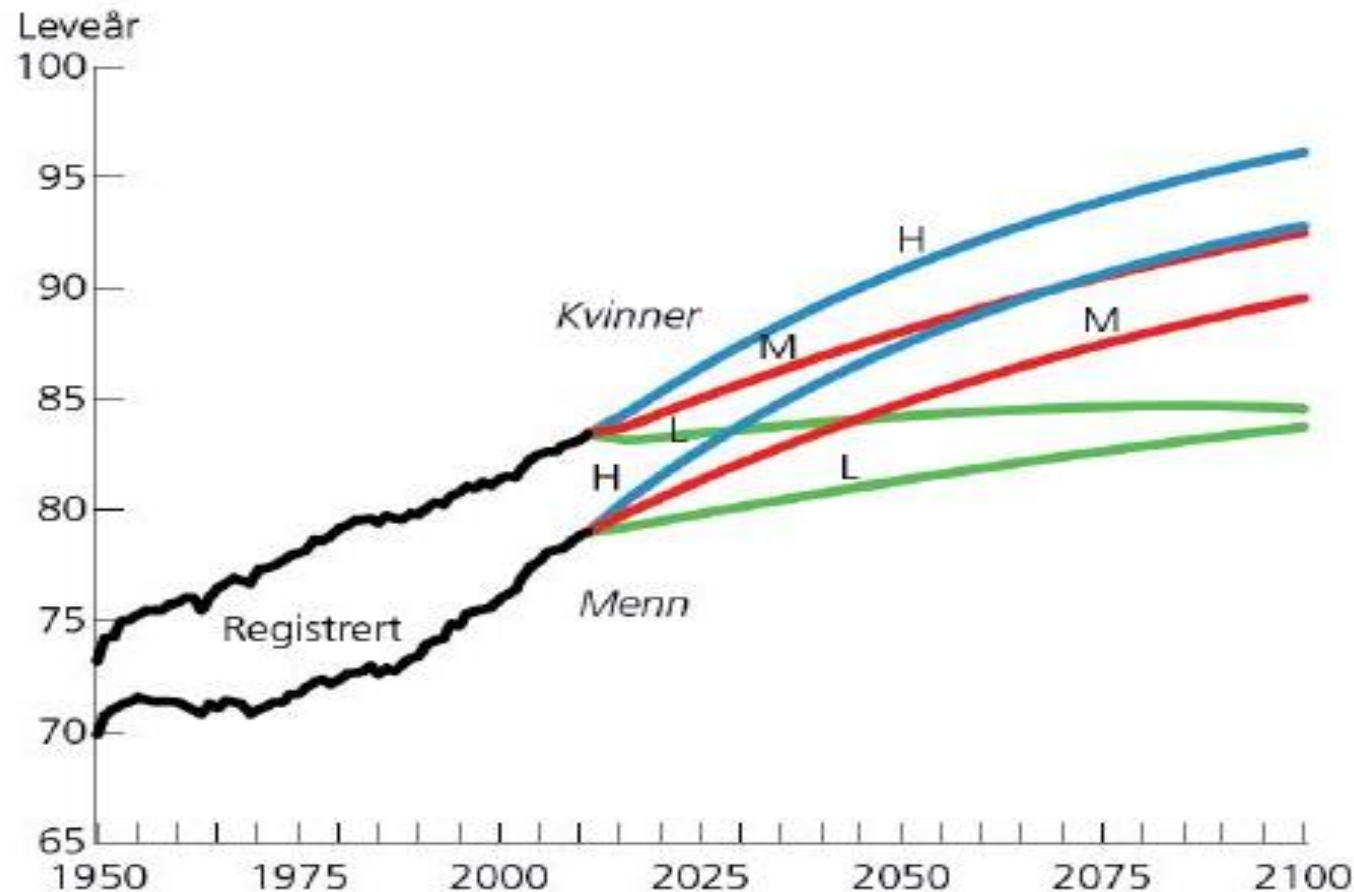
Gjennomsnittlig grunnlagsrente for livselskaper og private pensjonskasser
– KLP og kommunale pensjonskasser ligger lavere (ca. 2,7 pst. i 2015)

2. Utfordringer for pensjonskassene (forts.)

Forventet levealder ved fødselen for kvinner og menn basert på observasjoner 1950-2011 og framskrevet 2012-2100

Kilde: SSB

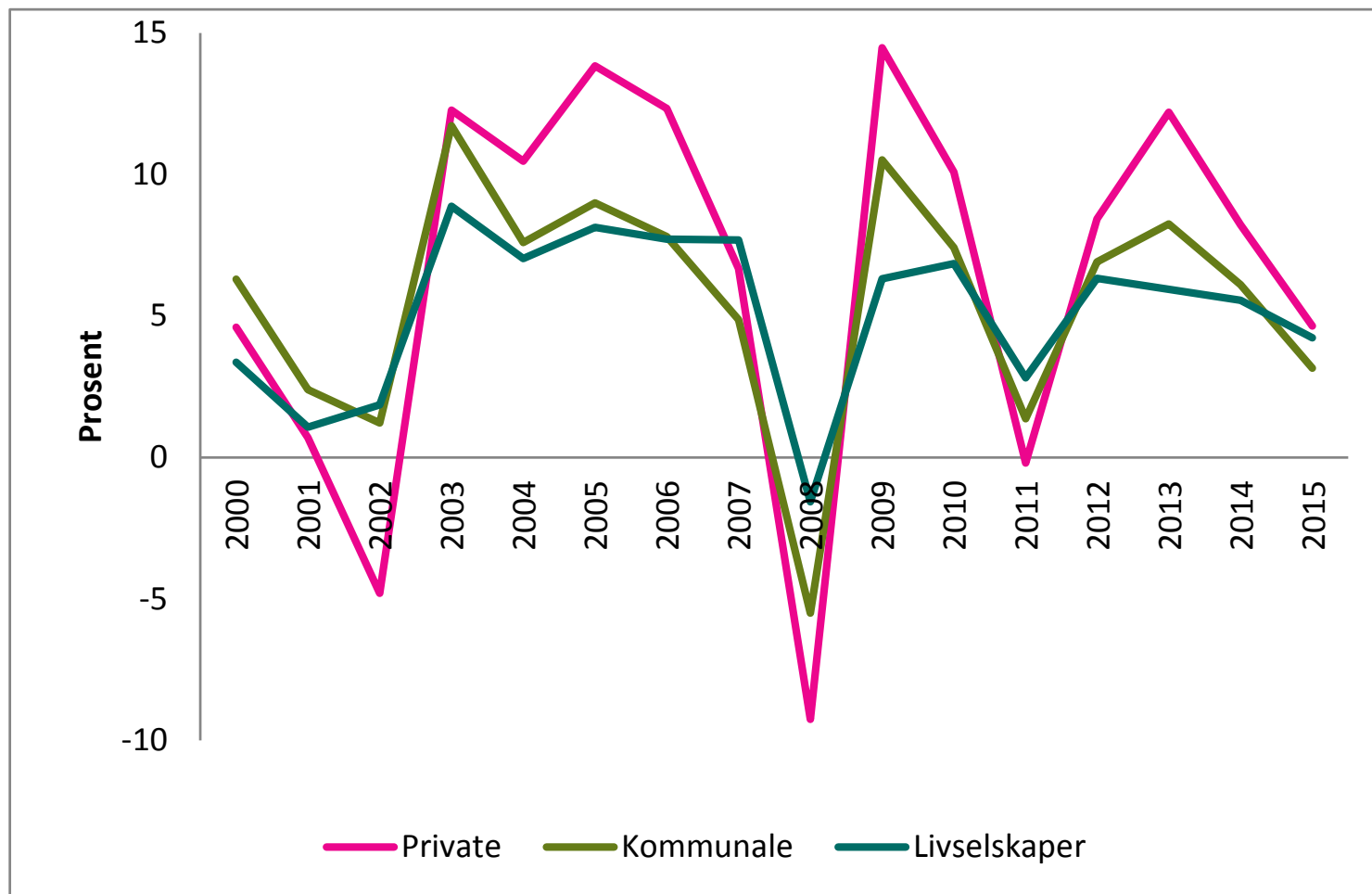
3. Resultater i pensjonskassene

- Pensjonskassenes samlede resultat før skatt var på 3 mrd. kr i 2015. Det var 1,9 mrd. kr i 2014.
- *Bokført* kapitalavkastning i kollektivporteføljen var på 4,2 pst. i 2015. Det var 5,9 pst. i 2014 og 5,1 pst. i 2013.
  - Private pensjonskasser hadde noe høyere avkastning enn de kommunale, først og fremst pga. høyere aksjeandel
- *Verdijustert* avkastning i kollektivporteføljen var på 4 pst. i 2015. Det var 7,4 pst. i 2014 og 10,8 pst. i 2013.
  - Verdijustert avkastning var 4,6 pst. for private pensjonskasser og 3,2 pst. for de kommunale i 2015

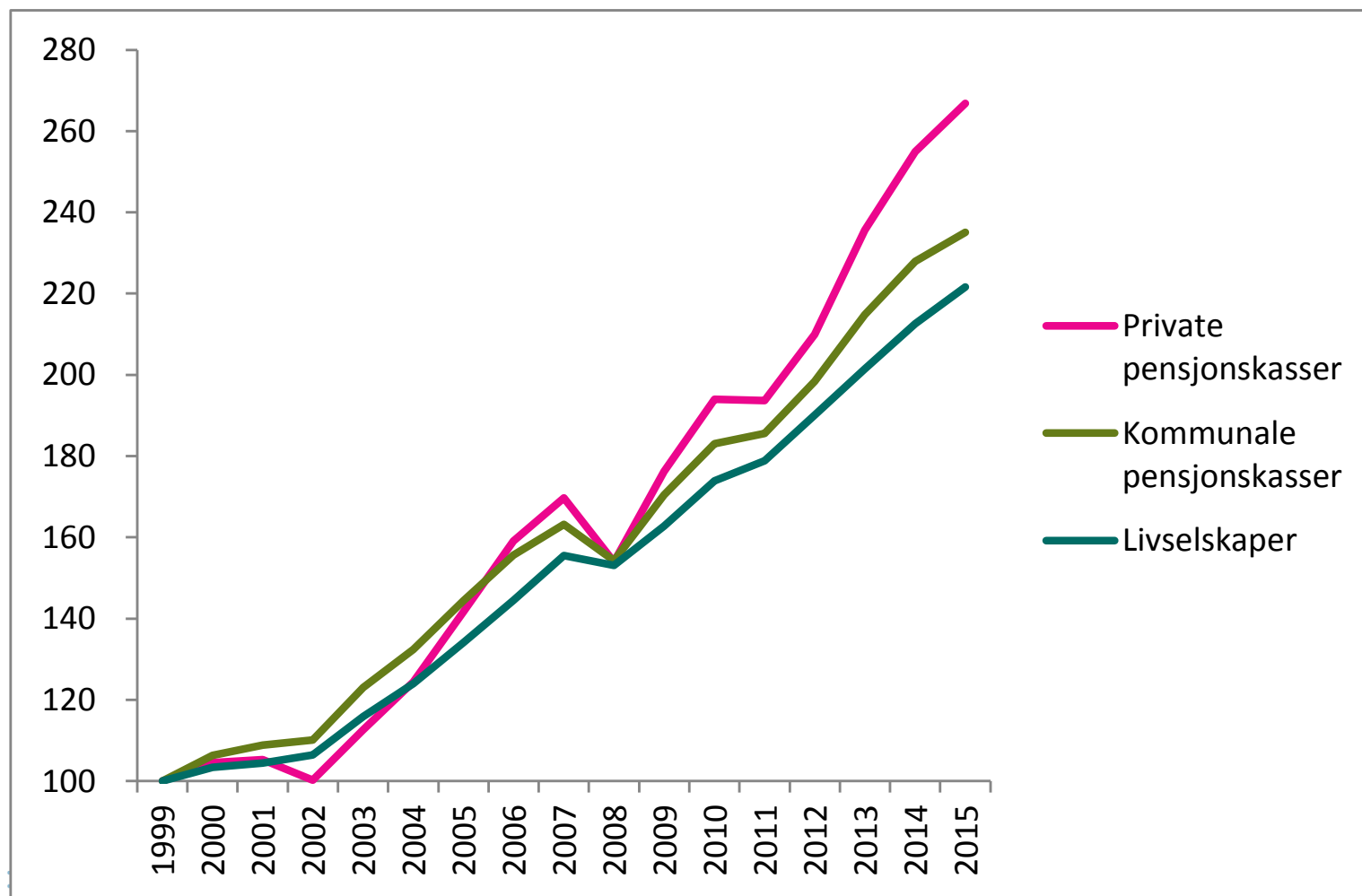
3. Resultater i pensjonskassene (forts.)

Verdijustert avkastning

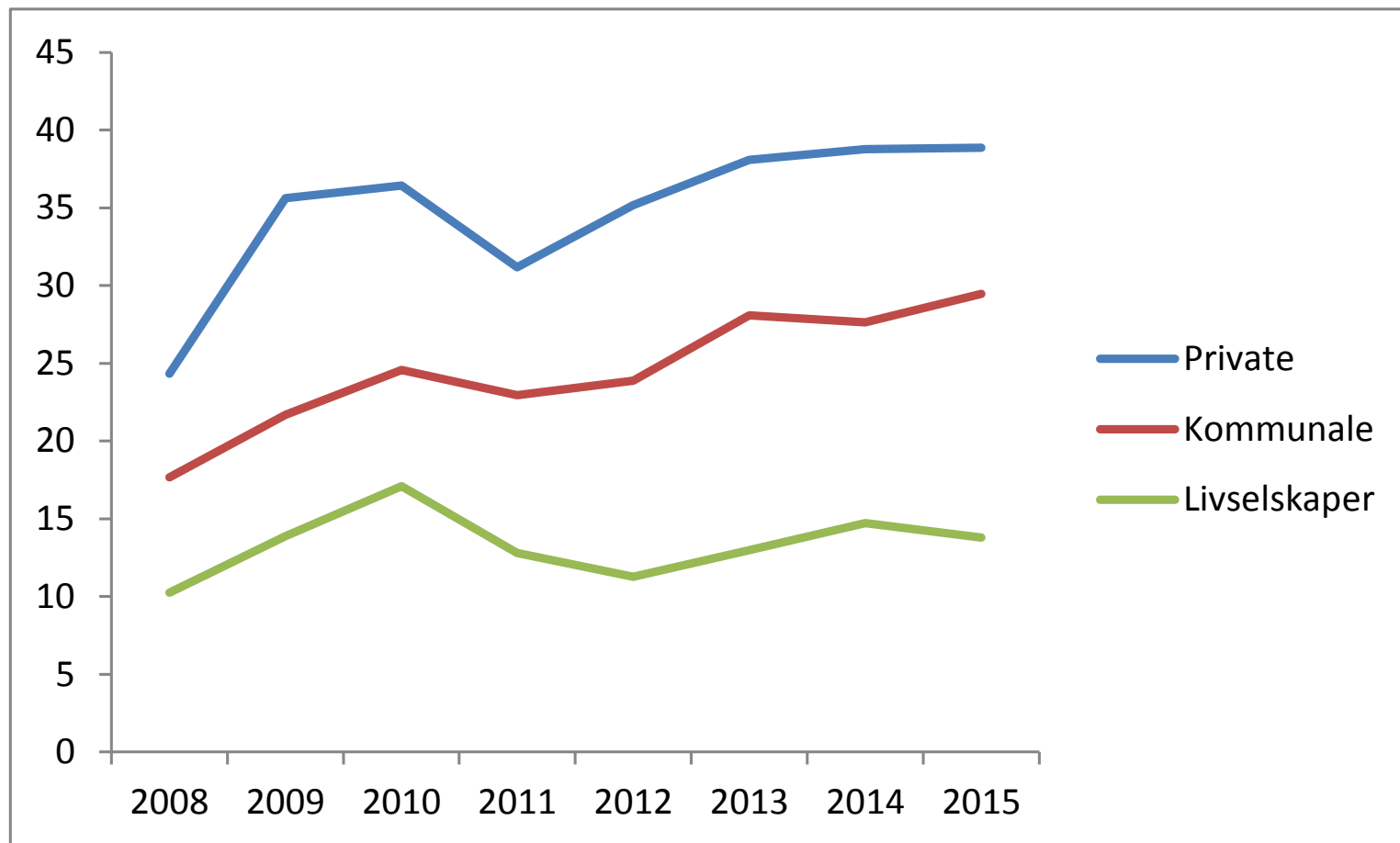
3. Resultater i pensjonskassene (forts.)

Akkumulert verdjustert avkastning i pensjonskasser og livselskaper

3. Resultater i pensjonskassene (forts.)

Aksjeandel i kollektivporteføljen – pensjonskasser og livselskaper

4. Oppreservering for langt liv – K2013

- Oppreserveringskravet til K2013 er på rundt 11,5 mrd. kr for pensjonskassene – 8,5 for private og 3 for kommunale
- Gjenstående oppreserveringsbehov for *private* pensjonskasser var 1. januar 2016 ca. 0,5 mrd. kr
  - Om lag 3/4 av de private pensjonskassene er nå ferdig oppresvert
- *Kommunale* pensjonskasser er ferdig oppresvert

5. Finansiell stilling

- En sentral risikofaktor for pensjonskassene er rentenivået (avkastningsutsiktene)
- Finanstilsynets stresstest I reflekterer underliggende risiko på en bedre måte enn gjeldende soliditetskrav, bl.a. ved å vise hvordan verdien av forpliktelsene påvirkes av lavt rentenivå.
  - Stresstesten er en forenkling av kravene under Solvens II, og er basert på virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser
- Private pensjonskasser med høy andel fripoliser vil være særlig påvirket av endringer i differansen mellom markedsrenten og kontraktenes grunnlagsrente.
  - Kan ikke kompensere med økte premier
- Tiårsrenten som er lagt til grunn i stresstesten (swaprenten korrigert for kredittrisiko), har falt betydelig i senere år

5. Finansiell stilling (forts.)

Utvikling i 10 års swaprente

5. Finansiell stilling (forts.)

Alle pensjonskasser fordelt etter bufferkapitalutnyttelse i stresstest I

	4. kvartal 2014		4. kvartal 2015	
	Private	Kommunale	Private	Kommunale
Neg. bufferkapital	4	-	1	-
> 200 pst.	13	3	8	-
150 - 200 pst.	7	5	10	1
100 - 150 pst.	16	14	19	13
80 - 100 pst.	5	8	4	15
50 - 80 pst.	5	5	6	10
Sum	50	35	48	39

Finanstilsynet vurderer bufferkapitalutnyttelse over 200 prosent som *høy* risiko, som indikerer svak finansiell stilling.

Dette tilsvarer et konfidensnivå på 90 prosent (1 av 10 år).

5. Finansiell stilling (forts.)

Private pensjonskasser over 300 mill. kr i forvaltningskapital
Bufferkapitalutnyttelse ved ulike scenarier. Tall pr. 4. kvartal 2014

	4. kv. 2014	Overgangsregel	Scenario 1	Scenario 2	Scenario 3	Scenario 4
Neg. bufferkapital	3	-	18	-	-	-
> 200 pst.	10	-	7	1	12	-
150 – 200 pst.	4	2	4	6	3	1
100 - 150 pst.	12	14	5	13	2	14
80 - 100 pst.	4	15	1	12	1	14
50 - 80 pst.	2	4	-	3	-	6
	35	35	35	35	35	35

Overgangsregel: Virkningen av overgangsregelen i Solvens II

Scenario 1: 100 pst. fripoliser (justert for rentegarantipremie og fortjenesteelementer)

Scenario 2: 100 pst. fripoliser, men med overgangsregel

Scenario 3: 1 prosentpoeng negativt skift i rentekurven

Scenario 4: 1 prosentpoeng negativt skift i rentekurven, men justert for overgangsregel

5. Finansiell stilling (forts.)

- Finanstilsynet vurderer at enkelte pensjonskasser har en utsatt finansiell stilling
- Disse pensjonskassene er avhengig av tilførsel av kapital eller høyere rentenivå fremover for å kunne oppfylle rentegarantien på kontraktene med tilstrekkelig grad av sikkerhet.
  - Flertallet av disse pensjonskassene har høy andel fripoliser
- Andelen fripoliser i pensjonskassene vil øke fremover i takt med utviklingen av ytelsesbaserte pensjonsordninger
  - Finanstilsynet legger til grunn at pensjonskasser og arbeidsgiverforetak sikrer at kapitalbehovet knyttet til fripoliser ivaretas i slike prosesser

5. Finansiell stilling (forts.) – Nytt soliditetskrav

Finanstilsynets anbefaling til Finansdepartementet:

- Dagens avkastningsutsikter tilser at soliditetsregelverket styrkes og gjøres mer risikosensitivt for å sikre fremtidige pensjonsutbetalinger
  - Eventuelle nye kapitalkrav innenfor IORP-reguleringen synes å ligge lenger frem i tid enn tidligere antatt
- Finanstilsynet anser at kapitalkravene i Solvens II gir best uttrykk for pensjonskassenes reelle finansielle stilling
  - Et viktig hensyn er også like rammebetingelser
- Solvens II er et omfattende og til dels komplisert regelverk
  - Derfor foreslås en forenklet versjon av Solvens II med utgangspunkt i Finanstilsynets stresstest I

Finansdepartementet har bedt Finanstilsynet utarbeide høringsnotat og utkast til forskriftsregler innen utgangen av juni 2016.

5. Finansiell stilling (forts.) – Tiltak / Anbefalinger

- Finanstilsynet anser at dagens oppfølging av stresstrapporteringen er tilstrekkelig til å sikre soliditeten frem til nytt solvenskrav gjennomføres
  - ✓ Vil kombineres med eventuelle pålegg om kapitalkravstillegg i henhold til finansilsynsloven
- Finanstilsynet anbefaler at kapitalforvaltningsforskriften § 2-3 endres slik at styret skal vurdere å iverksette tiltak også dersom risikoanalyser basert på *virkelig verdi* gir grunn til å tro at pensjonskassens fremtidige finansielle stilling vil være utsatt
  - ✓ Dette er i tråd med dagens tilsynspraksis / Finanstilsynets forventninger

6. Finansforetaksloven

Kapitaldekningskravet er opphevet fra 1. januar 2016

- Basert på tall pr. utgangen 2014 reduserer dette det regulatoriske kapitalkravet for alle pensjonskasser med unntak av syv kasser.
  - Pensjonskassenes samlede bufferkapital (i stresstest II) øker med 10 pst. eller om lag 4,9 mrd. kr
  - Bufferkapitalutnyttelsen til 21 pensjonskasser reduseres med over 10 prosentpoeng i stresstest II
- Finanstilsynet vil påpeke at bortfallet av kapitaldekningsregelverket ikke gir grunnlag for økt risikotaking, og at den enkelte pensjonskasses styringssystemer må tilpasses dette

6. Finansforetaksloven (forts.)

Lovkrav om uavhengige kontrollfunksjoner

- Unntak for pensjonskasser mht. uavhengige kontrollfunksjoner
  - revurderes når nytt tjenestepensjonsdirektiv er vedtatt og det foreligger gjennomføringsbestemmelser
- Kravet til uavhengig kontroll i kapitalforvaltningsforskriften videreføres
- Finanstilsynet forventer at pensjonskassene videreutvikler sine kontrollfunksjoner for å sikre helhetlig og uavhengig overvåking av de samlede risikoer

6. Finansforetaksloven (forts.)

Vurdering av risiko og samlet kapitalbehov

- Unntak for pensjonskasser fra å utarbeide egenvurdering av risiko og solvens (ORSA)
  - revurderes når nytt tjenestepensjonsdirektiv er vedtatt og det foreligger gjennomføringsbestemmelser
- Kravene om risikoanalyser/-vurderinger i kapitalforvaltningsforskriften og risikostyringsforskriften videreføres
- Finanstilsynet vil vektlegge at pensjonskassene ser bestemmelsene i sammenheng og videreutvikler sine prosesser for samlet risiko-vurdering av alle vesentlige risikoer
  - herunder risikoer som ikke fanges opp i gjeldende soliditetskrav, som virkningen av et lavt rentenivå

7. Kompetanse i styret mv.

Finanstilsynet fremhever viktigheten av å sikre tilfredsstillende samlet kompetanse i styret (kfr. rundskriv fra 2012)

- Styremedlemmer og daglig leder skal oppfylle visse egnethetskrav
- Søknad om tillatelse til å drive konsesjonspliktig virksomhet kan avslås dersom noen av personene
  - (i) ikke har tilstrekkelig erfaring
  - (ii) er dømt for straffbart forhold, og forholdet gir grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen / vervet på forsvarlig måte (“hederlig vandel og skikkethet”)
  - (iii) i stilling eller ved utøvelsen av andre verv har utvist en slik adferd at det er grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på en forsvarlig måte.
- Etter at konsesjon er gitt har *pensjonskassen* plikt til å påse at kravene til egnethet / skikkethet er oppfylt. Finanstilsynet har en kontrollerende rolle.

Forskrift om risikostyring og internkontroll av 22.9.2008 foreskriver at **styret** i pensjonskassen årlig skal evaluere sitt arbeid og sin kompetanse knyttet til risikostyring og internkontroll.

Forskriften pålegger også **daglig leder** omfattende ansvar knyttet til risikostyring og internkontroll samt informasjonsplikt, til dels etter retningslinjer fastsatt av styret.

8. Endringer i regelverket

Uførepensjon i offentlig sektor

- Nytt regelverk for uføreytelser i folketrygden fra 2015
- Nytt regelverk for uføreytelser i offentlig tjenstepensjon fra 2015
- Endret regelverk fører til lavere utbetalinger av uføreytelser fra offentlige pensjonsordninger - og dessuten lavere premier som følge av gunstig uførhetsutvikling
  - Gir opphav til frigjorte uførereserver, – utgjør ca. 4,4 pst. av samlet premiereserve
- Finanstilsynet åpnet for at frigjorte midler kan benyttes til styrking av premiereserven
  - Gir lavere beregningsrente i kommunale pensjonskasser, nedgang på ca. 0,2 pst.-poeng.

Uførepensjon i privat sektor

- Nytt regelverk om uførepensjon i privat tjenstepensjon fra 2016
- Loven beskriver fradragsregler for tidligere opptjente uføreytelser
  - Rettslige utfordringer knyttet til utveksling av informasjon mellom pensjonsinnretningene
  - FIN har nylig åpnet for at pensjonsinnretningene kan utveksle informasjon via Norsk Pensjon

8. Endringer i regelverket (forts.)

Lov om tjenstepensjon (tjenstepensjonsloven)

- Loven ble innført 1. januar 2014
- Omtales ofte som et “hybrid-produkt”, blanding av innskuddspensjon og ytelsespensjon
- To livselskaper tilbyr kollektivproduktet
Ingen private pensjonskasser
- Finanstilsynet har forslått for Finansdepartementet at det innføres regler om øvre grense på reguleringsfondet, og at grensen settes til 5 pst. av pensjonsbeholdningen for aktive medlemmer. Forslaget har vært på høring – ble rimelig godt mottatt.
- Finanstilsynet har vurdert spørsmålet om overgang fra innskuddspensjon til tjenstepensjon, der midlene overføres til den nye TPL-ordningen. Det kan la seg gjøre innenfor gjeldende regler, men på en tungvint måte. Regelverksendring er formodentlig best.
- Utvalg i regi av Arbeids- og sosialdep. har vurdert nytt pensjonsregelverk for ansatte i offentlig sektor, som har flere fellestrekk med hybrid-produktet.

9. Revisjon av tjenstepensjonsdirektivet

- **Forslag** til nytt tjenstepensjonsdirektiv (IORP II) er nå gjenstand for avsluttende forhandlinger mellom Rådet, EU-Parlamentet, og Kommisjonen (“triolog-forhandlinger”)
- **Formålet** med forslaget er bl.a.:
  - sikre god risikostyring og kontroll i pensjonsforetak
  - sikre god informasjon til medlemmer av pensjonsordninger m.fl.
  - sikre et effektivt tilsyn med pensjonsinnretninger

9. Revisjon av tjenestepensjonsdirektivet (forts.)

– EIOPAS arbeid med styrket solvensregelverk

Det europeiske tilsynsorganet **EIOPA** gir en egen uttalelse til **EU-institusjonene**. Denne inneholder en anbefaling om at **Tjenestepensjonsdirektivet** blir styrket med et felles / harmonisert rammeverk for risikovurdering og åpenhet (“*risk assessment and transparency*”) for tjenestepensjonsforetak (**IORP**).

Dette omfatter:

- **Balanseoppstilling** basert på *markedsverdi*, inneholdende alle type eiendeler (inkl. sikringsmekanismer) og forpliktelser (inkludert ytelsesjustering)
- **Standardisert risikovurdering** basert på felles *predefinerte* stress-scenarier
- **Markedsverdi** av “forpliktelser” vil være basert på *risikofri* rente.
I “sikringsmekanismer” inngår bl.a. sponsorstøtte og garantiordninger.
I “ytelsesjustering” inngår bl.a. en eventuell mulig reduksjon av pensjonsytelser, etter gjeldende nasjonalt regelverk.

10. Oppsummering

- Oppservering til nytt dødelighetsgrunnlag har forløpt bra
- Lav rente gir opphav til betydelige finansielle utfordringer
  - krever mer kapital i pensjonskassene
- Økt risikotaking kan gi høyere forventet avkastning, men økt risiko krever mer kapital
- Mange pensjonskasser er godt kapitalisert
  - arbeidsgiverne har “stilt opp”
- God risikostyring og overordnet kontroll er svært viktig
  - krever god og relevant kompetanse i styret

FINANSTILSYNET

Revierstredet 3
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

www.finanstilsynet.no

Personlig e-postadresse

